

DOI: 10.32347/2076-815X.2023.83.266-277

УДК 728

Попович Д.С.,
porovych.ds@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9473-3568,
Київський національний університет будівництва та архітектури

РЕКОНСТРУКЦІЯ ІСТОРИЧНОГО ПЛАНУВАННЯ КВАРТАЛУ З ФОРМУВАННЯМ СУЧАСНОГО ЖИТЛА В ІСТОРИЧНІЙ ЗАБУДОВІ В МІСТІ ЛЮБЕК

Зазначається, що збереження історичного міського планування є важливим аспектом сучасного містобудування, яке сприяє збереженню культурної спадщини та формуванню ідентичності міста. Однак, для досягнення цієї мети необхідний науковий підхід, який включає детальний аналіз території, дослідження історичних архівів та документів, проектування та реалізацію планів з урахуванням сучасних вимог до містобудування. Особлива увага в статті приділяється історичним стилям планування кварталів та районів, зокрема в старих містах, таких як Київ. Відзначається, що збереження історичного міського планування може стати складною задачею через те, що воно часто не відповідає сучасним вимогам, наприклад, щодо забезпечення комфорту мешканців та інсоляції. Тому, важливим є баланс між збереженням історичної території та відповідність сучасним вимогам містобудування. У цілому, стаття дає наочні приклади того, як історичне міське планування може бути збережене та забезпечено його відповідність сучасним вимогам містобудування, що є важливим елементом формування культурної спадщини та ідентичності міста.

Крім того, стаття порівнює різні підходи до розвитку містобудування нових районів європейських міст, зокрема Амстердама та Києва. Звертається увагу на розвиток зелених зон та відкритих просторів у нових районах та на їх гармонійне поєднання з історичним плануванням. Наводиться приклад нового району сучасного житла в Амстердамі, який продовжує тему розвитку квартальної забудови історичного планування міста.

Окрему увагу у статті приділено проблемі відновлення історичного планування в районах старого міста. Для аналізу цього питання використовується приклад «кварталу заснування» німецького міста Любек. Розглянуті та проаналізовані причини руйнування історичного ядра міста, модерністські особливості відновлення у післявоєнні часи. Проаналізовано сучасний проєкт відновлення даного району з поверненням історичних вулиць, планування будинків, їх окремі об'єми.

Ключові слова: історичне планування; сучасне житло; історична забудова; Любек; реконструкція планування; гармонізація.

Вступ. На сьогоднішній день вивчаючи міста, як в Україні, так і в світі, саме за стилями архітектури, можна познайомитися з історією розвитку містобудування і архітектури. Чим старіше місто, тим більш різнобарвна його архітектура і її містобудівні особливості.

Правильне і гармонійне поєднання нової і старої архітектури є важливим фактором при будівництві в історичній забудові. Одним з важливих факторів формування сучасного житла в умовах історичного середовища є містобудівна ситуація.

Під час розвитку історичної квартальної забудови великих міст, наприклад Київ, часто, не вистачало грошей для виконання всього проекту забудови кварталу або вулиці і як результат ми маємо вуличну забудову з деякими прогалинами і голими торцями сусідніх будинків. В цих місцях часто влаштовували мініатюрні сквери, які використовуються жителями рідше ніж великі райони парки, по причині відсутності достатнього простору для відпочинку та близьким розташування доріг інтенсивного руху. [1]

Також в таких прогалинах виникають нові будівлі, іноді багатопверхові, які частіше ламають історичну забудову ніж поєднують її в єдиний ансамбль і не вирішують проблеми. На кордоні з історичними районами формувались промислові райони та малоповерхові райони, з часом ці райони увійшли до меж міста і можуть впливати на історичний контекст.

Відновлення історичного планування кварталу чи району в старих містах – складне завдання, яке потребує наукового підходу, що забезпечить збереження історико-архітектурного значення району та відповідність сучасним містобудівним вимогам. Процес включає в себе різні етапи, такі як: аналіз історичної міської мережі, дослідження, проектування, археологія та будівництво.

Першим кроком у цьому процесі є проведення аналізу об'єкта, який передбачає вивчення поточного стану існуючих будівель та їх околиць. Це включає оцінку структурної цілісності будівель, виявлення будь-яких пошкоджень або занепаду та вивчення навколишньої міської тканини, щоб визначити найкращий підхід до інтеграції історичної будівлі в існуючий міський пейзаж. Аналіз території також передбачає врахування соціальних, культурних та економічних аспектів сусідства, включаючи щільність населення, транспорт і землекористування.

Після дослідження території наступним кроком є аналіз історії та архітектурних особливостей міста. Це передбачає вивчення історичних

документів, фотографій і креслень, щоб зрозуміти оригінальний дизайн будівлі, технології будівництва та матеріали. Дослідження також включає вивчення культурної та соціальної значущості району для місцевої громади.

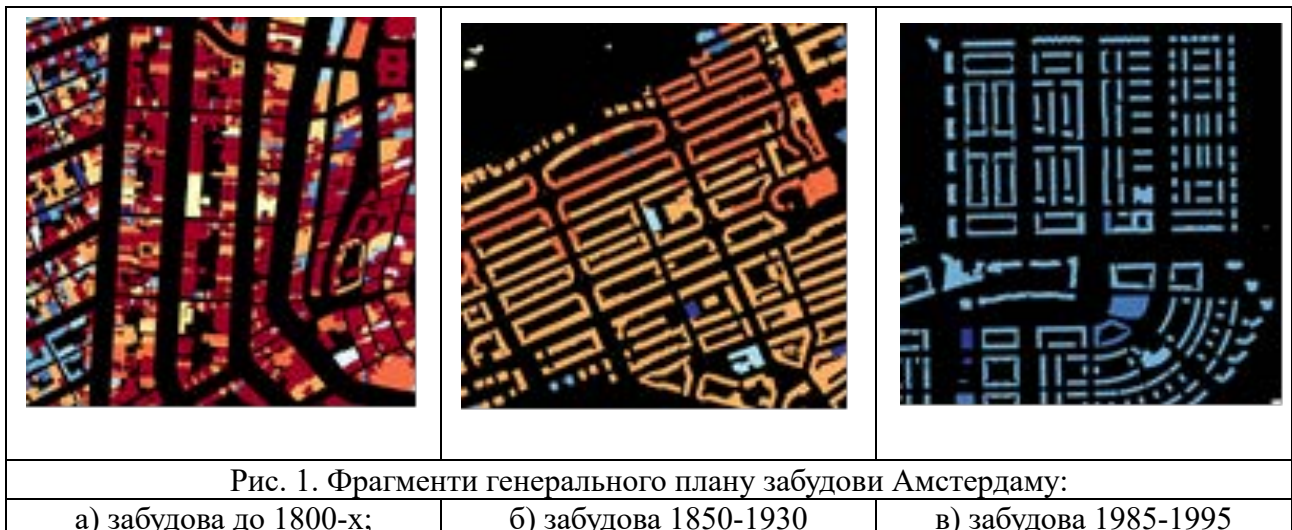
Після завершення аналізу об'єкта наступним кроком стане розробка проєкту, який збалансує історичне значення району з вимогами сучасного містобудування. Це передбачає створення плану, який інтегрує існуючі та нові будівлі в навколишню міську тканину, а також забезпечить збереження історичних особливостей кварталу чи району..

Після того, як проєкт буде завершено, наступним кроком буде реалізація. Вона передбачає координацію з місцевою владою, підрядниками та іншими зацікавленими сторонами для забезпечення успішного виконання плану. Процес впровадження може включати масштабні реставраційні роботи, включаючи структурний ремонт, заміну історичних матеріалів і реконструкцію відсутніх елементів.

Після капітуляції Німеччини та розпаду Третього Рейху, зруйнування багатьох європейських міст виникла величезна нестача житла та потреба забезпечувати населення та біженців. Навіть під час війни існували плани реконструкції, які також включали цілі міського планування 1920-х і 1930-х років для «здоровіших» умов життя та роботи в сенсі міської реконструкції.

Метою дослідження є аналіз і порівняння стилів забудови в різні роки на прикладі європейського міста Амстердам, порівняння розвитку містобудування європейського міста з Києвом. Аналіз проєкту реконструкції історичного кварталу міста Любек з врахуванням формування сучасної житлової архітектури.

Результати дослідження. Одним з чудових прикладів збереження стилю забудови поблизу історичних районів, є місто Амстердам. Архітектори цієї країни поважають принципи забудови міст, які склались історично. (Рис.1) [2]

Бачимо деякі відмінності у проєктуванні кварталів, вже на початку 1900-х почали збільшувати двори між будинками, формувались нові норми проєктування, які зобов'язували виділяти норму зелені на жителя, з'являлись майданчики для дітей, тощо. Якщо подивитися на забудову 1985-1995, можна помітити ще одну деталь. Будинки перестали формувати колодязь, двори стали відкритими та добре провітреними. Двори об'єднались в єдину міську мережу де жителі пов'язані між собою і це створює здоровий міський простір. Проте, оцінивши принципи забудови Амстердаму за останні 200 років ми бачимо, що архітектори не відвернулись від квартальної забудови, немає чіткого розриву між мікрорайонами. Житлові будинки не стоять окремими об'єктами, відстані один від одного невеликі. Така тенденція формується на всій території Нідерландів.

І навіть сьогодні, архітектори не бачать інших варіантів, крім як формування квартальної забудови. Для прикладу проаналізуємо в деталях новий район сучасного житла, який був збудований у 2015 році і знаходиться досить близько до історичної архітектури 100 літньої давнини. (Рис.2)

Рис. 2. Генеральний план житлової забудови Olympish Kwartier, Амстердам, Нідерланди.

Новий квартал сформувався біля Олімпійського стадіону та історичного району з квартальною забудовою. Архітектори вирішили продовжити тему квартальної забудови, розділивши їх житловими вулицями, які не розрізають забудову наскрізь. Вулиці є тупиковими і використовуються лише для мешканців кварталу.

Це додаткова безпека для дітей та дорослих. Новий район розділений на 7 кварталів. Кожен з яких має власну зелену зону (рис.2 – позначено зеленим), яку за своїм бажанням жителі можуть самостійно організувати, будь то місце для відпочинку дорослих чи дітей, чи зелена зона для виходу собак, чи спортивний комплекс на вулиці, то що. Крім того в районі є дві дитячі зони,

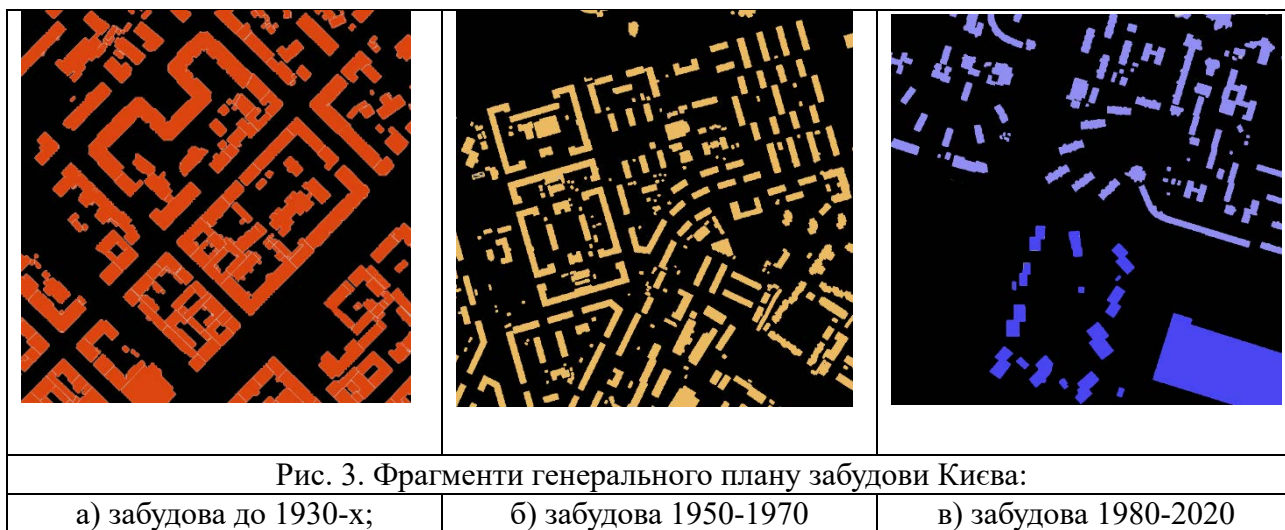
віддалені один від одного (рис.2 – позначено червоним), Паркінг для машин знаходиться під житловими будинками. В районі також збудовано невеликий заклад дошкільної освіти (рис.2 – позначено жовтим), комплекс знаходиться всередині одного з кварталів, має свій дитячий майданчик, а квартал відкритий з однієї сторони, що дає відчуття відкритості.

На протипагу збереженню стилю містобудування в Амстердамі, дуже добре розвивляється розвиток в українських містах. Досліджуючи розвиток містобудівного планування в місті Києві, можна виділити три етапи розвитку забудови в Києві. (Рис.3) Перший етап – квартальна забудова, яка характеризується щільною забудовою, вздовж вулиці, що досить притамано і Амстердаму в ті часи. Характерними є історичні квартали подільського району, Липки та історичні квартали Шевченківського району. Особливістю цих кварталів є забудова без врахування норм озеленення на жителя, а також відсутність нормованої інсоляції. Другим знаковим етапом містобудівного розвитку в Києві, є житлова забудова 1920-1960 рр. Вона характеризується нормованою інсоляцією в будинках, формування великих дворів, та формування житла вздовж вулиці, але з досить великими розривами між будинками. Вже тут ми можемо побачити сильні відмінності від минулого, потроху зникає замкненість дворів і якщо в районах Амстердаму, ми все ще відчуваємо квартали, то в Києві це втрачається. Третій етап характеризується формуванням житлової забудови мікрорайонним типом, навколо школи чи закладу дошкільної освіти. На прикладі житлового масиву Виноградар (Рис.3.в) ми бачимо, що забудова у 1980-х формувалась навколо озера, утворюючи цікаву форму містобудівного розвитку. За таким же принципом формується зараз і новий житловий район «Варшавський+», повторюючи ту ж саму схему, проте за незрозумілою логікою, з відсутністю осі симетрії та центру тяжіння. Як результат третього етапу, ми бачимо максимальний розрив з історичним стилем містобудування. Відсутність кварталів, великі відкриті двори, високі будинки негативно

Формуючи сучасне житло поблизу історичних районів важливо аналізувати навколишнє середовище. Одним з перших факторів формування сучасного житла в історичному середовищі є містобудівний фактор. То ж важливо при проектуванні сучасного житла гармонійно вписати нову забудову до історичного контексту.

Актуальною проблема реконструкції міського планування після Другої світової війни постала в німецьких містах, в яких часто частина історичних районів були знищені. Для багатьох міських планувальників знищення великих міських районів розглядалося як можливість відновити та перебудувати міста з кращих, нових перспектив і втілити в життя модерністські плани. Було багато

суперечок між «традиціоналістами» та «модерністами» щодо типу та масштабу відновлення історичних районів.

Один з таких районів в німецькому місті Любек є – Gründungsviertel, що буквально перекладається, як «квартал заснування». Він розташований у західній частині острова старого міста між Marienkirche та берегами Stadttrave і є одним із найперших забудованих районів старого міста Любека. Уже в третій чверті 12 століття квартал був майже повністю забудований двосхилими купецькими будинками на вузьких ділянках землі.

Археологічні знахідки показують, що майже всі межі власності залишалися незмінними з кінця 12 століття до 20 століття. Вулиці, що з'єднують квартал, є одними з найстаріших вулиць міста Любека. Аж до знищення в 1942 р. «квартал заснування» утворював замкнутий ансамбль будинків. Під час бомбардування Любека в 1942 році, в результаті якого зруйновано близько чверті старого міста Любека, середньовічний купецький квартал був майже повністю зруйнований.

У 1950-х роках на цьому місці було побудовано два профтехучилища, а колишню криву вулицю Querstraße перемістили на захід, випрямили та перейменували в Пряму вулицю Querstraße. Ці заходи відповідали планам реконструкції директора міського планування Любека Ганса Піпера. Він був зосереджений на тому, щоб відійти від історичної структури земельних ділянок до більш тодішніх тенденцій. Масштабна поодинокі будівля свідомо не вписувалася в історичну міську структуру старого міста Любека, яка характеризується маломасштабною структурою ділянок та закритою забудовою, що створює вуличний простір. Повний розрив з історичною структурою старого міста лише згодом виявився небажаним розвитком і суттєвим руйнівним фактором у структурі старого міста. (Рис.4)

Рис. 4. Погляд на «квартал заснування» до 2003 року

Вже у 1990-х роках виникли перші думки про перенесення професійно-технічних училищ з "кварталу заснування" та створення основи для реструктуризації всієї області. Будівлі між вулицями Fischstrasse та Braunstrasse були розібрані у 2010 році. Будівлі школи на півночі не використовувалися для освітніх цілей з кінця березня 2013 року і також були знесені. Після цього на місці провели значні археологічні розкопки, які завершилися в жовтні 2015 року розкопками на прямій перехресті вулиць.

Планується реконструкція району площею близько 10 000 квадратних метрів як сучасного житлового кварталу для нового життя та роботи в світовій спадщині ЮНЕСКО "Старе місто Любека". Це один із видатних та найвимогливіших проєктів у ганзейському місті Любек. На великій вільній території на 38 земельних ділянках різної площі у двох кварталах повним ходом йде створення перспективного, жвавого району з індивідуальними формами проживання з додатковим використанням. Новий житловий квартал будується за історичною моделлю структури та щільності ділянки, включенням історичних ліній забудови, забудовою двосхилими таунхаусами в сучасній архітектурі та різними функціями. Сюди входить будівництво 170 квартир, магазинів або офісів на перших поверхах на загальну площу до 22 000 кв.м. Міське життя має бути відновлено, а старе місто Любека цим проєктом має бути посилене, як комфортне місце для життя (рис.5).

Сучасна архітектура району має інтерпретувати типологічні властивості історичних моделей. Історичний контекст старого міста Любека має бути збережений, і водночас нова забудова також має відповідати вимогам сучасного

центру міста. Лейтмотивом реорганізації району є основа, яка, з одного боку, базується на історичних характеристиках, а з іншого відповідає сучасним функціональним вимогам. Метою є не стільки повноцінне відновлення історичного старого міста, а пошук адекватної відповіді на проєкт будівництва з урахуванням існуючих структур та їх законів.

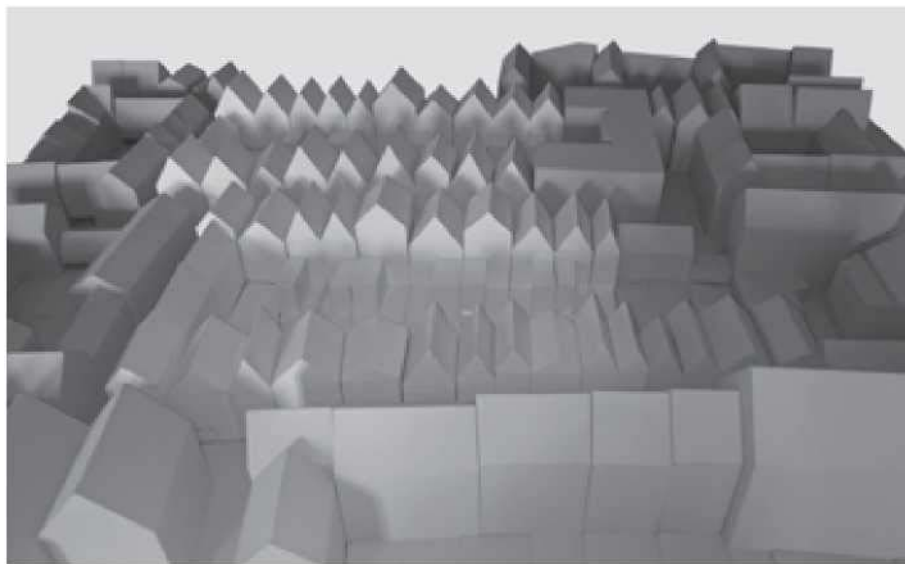

Рис. 5. Модель реконструкції «кварталу заснування»

Об'єми окремих будівель у «районі заснування» були розроблені з огляду на історичний розвиток фасадів, так що, ширина, кількість поверхів, висота та кут даху були зафіксовані в певних рамках. На цій основі можна відновити жвавість і різноманітність традиційних вуличних пейзажів: жоден будинок не повторює свого сусіда за своїм об'ємом, кожен є окремою частиною загального фасаду вулиці завдяки своїм особливим розмірам.

Висновки. Підсумовуючи, розвиток міського планування в Амстердамі протягом останніх 200 років був зосереджений на збереженні стилю забудови району з невеликими відстанями між житловими будинками та відкритими, добре провітрюваними внутрішніми дворами, які формують здоровий міський простір. Навіть у наш час архітектори продовжують слідувати цій тенденції, формуючи квартальну забудову та організовуючи зелені зони для користування мешканцями. Навпаки, розвиток містобудування в українських містах, таких як Київ, пройшов три етапи, причому нинішня тенденція полягає у великих відкритих дворах, високих будинках та відсутності кварталів. При створенні сучасного житла поблизу історичних місць важливо проаналізувати середовище та спроектувати новобудову так, щоб вона гармонійно вписувалася в історичний контекст.

Зазначимо, що реконструкція міського планування в Німеччині після Другої світової війни дала унікальну можливість відбудувати міста з модерністської точки зору, що викликало дискусію між традиціоналістами та модерністами. Руйнування району Gründungsviertel у Любеку під час бомбардування 1942 року призвело до будівництва професійно-технічних шкіл, які не вписувалися в історичну структуру старого міста. Проте нещодавне знесення цих будинків відкрило шлях до створення сучасного житлового кварталу, який зберігає історичний контекст старого міста та відповідає сучасним функціональним вимогам. Реорганізація району ґрунтується на історичних особливостях території та спрямована на відновлення жвавості та різноманітності традиційних вуличних ландшафтів. Очікується, що цей проект зміцнить старе місто Любека як комфортне місце. А перші побудовані будинки, їх гармонійне поєднання з історичним контекстом вже показує, що реконструкція старого міста за історичним планування має велике значення для культурної спадщини міста.

Список джерел

1. Рогожнікова О.Є. Особливості проектування житлових будинків у забудові історичного центру міста / О.Є. Рогожнікова, М.М. Халімон / Архітектурний вісник КНУБА: наук.-виробн. зб. // Київ. нац. ун-т буд-ва і арх-ри ; відп. ред. П.М. Куліков. - Київ : КНУБА, 2019. - Вип. 17-18. - С. 496 - 501. - Бібліогр. : 7 назв.
2. Карта будівель Нідерландів з роками їх будівництва. URL: <https://code.waag.org/buildings/#52.3682,4.8901,13> (дата звернення: 19.04.2023)
3. Ільяненко Ю.А., Пантелеєва О.А., Сидоренко С.І.: «Сучасна архітектура в історичній забудові» URL: <http://apriori-journal.ru/seria2/1-2017/Iliyanenko-Panteleeva-Sidorenko.pdf> (дата звернення: 19.04.2023)
4. Klaus Brendle, Umbruch oder im Kontext? Über die Moderne Architektur beim Wiederaufbau in Lübeck. (Contextualism or Rupture? Modernism in the Post-War Reconstruction of Lübeck), 2003, Lübeckische Blätter Nr.13/14/15
5. Brendle, K.. Stadtgestaltung. Einführung - Inhalte - Beispiele. / Urban Design (Introduction-Contents-Examples). Einführung Städtebau. Arbeitsmaterialien.1990 , 165–179 p-p.
6. Knauer, Birgit. From Reconstruction to Urban Preservation: Negotiating Built Heritage After the Second World War. Urban Planning. 8, 2023
7. Meggyesi, Tamás. Changes in topics and views of the town planning profession throughout the 50 years. 35, 2008. 47-52 p-p.
8. Jeffrey M. Diefendorf. In the Wake of War: The Reconstruction of German Cities after World War II. Oxford University Press 1993. 424 p.

9. Brandt, S. Stadt–Grund–Bild: Zur Reparatur der Altstadt von Salzburg nach 1945 [City–ground–image: The repair of Salzburg’s historic center after 1945]. *Denkmalpflege in Bremen*, 9, 2012, 303–311 p-p.
10. Austria. Enns, C.M. Münchens geplante Altstadt: Städtebau und Denkmalpflege ab 1944 für den Wiederaufbau—Mit einem Schwerpunkt Kreuzviertel [Munich’s planned old town: Urban planning and monument preservation from 1944 for reconstruction—With a focus on the Kreuzviertel District]. 2016
11. Tiesdell, S., Oc, T. and Heath, T. *Revitalizing Historic Urban Quarters*. Butterworth-Architecture, 1996, London.
12. Doratli, Naciye. Revitalizing historic urban quarters: A model for determining the most relevant strategic approach. *European Planning Studies - EUR PLAN STUD.* 13, 2005. 749-772 p-p.. DOI: 10.1080/09654310500139558.
13. R. Shipley, M. Snyder. The role of heritage conservation districts in achieving community economic development goals. *International Journal of Heritage Studies* 19:3, 2013, 304-321 p-p.
14. Mehrdad Chahardowli, Hassan Sajadzadeh, Farshid Aram, Amir Mosavi. Survey of Sustainable Regeneration of Historic and Cultural Cores of Cities. *Energies* 13:11, 2020, 2708 p.
15. Enns A.B., Lesiter B.A., Castelli W., LUBECK, a Guide to the Architecture and Art Treasures of the Hanseatic Town, with 76 Plates; English Edition, Hansisches Verlagskontor H. Scheffler, Lubeck, 1981
16. Taraszkievicz, A. & Grębowski, Karol & Taraszkievicz, Karolina & Przewłócki, Jarosław. Contemporary Architectural Design in the Context of Historic Remains: The Case of the Old City of Gdańsk. *Heritage & Society.* 2020 14. 1-19 p-p.. DOI:10.1080/2159032X.2021.2016051.

Dmytro Popovych,

Kyiv National University of Construction and Architecture

RECONSTRUCTION OF THE HISTORICAL PLANNING OF THE QUARTER WITH THE FORMATION OF MODERN RESIDENTIAL BUILDINGS IN THE HISTORICAL BUILDING IN LUBEK

The article notes that the preservation of historical urban planning is an important aspect of modern urban planning, which contributes to the preservation of cultural heritage and the formation of the city's identity. However, to achieve this goal, a scientific approach is necessary, which includes a detailed analysis of the territory, research of historical archives and documents, design and implementation of plans taking into account modern requirements for urban planning. The article pays special attention to historical styles of planning quarters and districts, particularly in

old cities such as Kyiv. It is noted that preservation of historical urban planning can be a difficult task due to the fact that it often does not meet modern requirements, for example, to ensure the comfort of residents and insolation. Therefore, it is important to strike a balance between the preservation of the historical territory and compliance with modern urban planning requirements. In general, the article provides clear examples of how historical urban planning can be preserved and ensured its compliance with modern requirements of urban planning, which is an important element of the formation of the cultural heritage and identity of the city.

In addition, the article compares different approaches to the development of urban planning in new districts of European cities, in particular, Amsterdam and Kyiv. Attention is drawn to the development of green areas and open spaces in new districts and their harmonious combination with historical planning. An example of a new district of modern housing in Amsterdam is given, which continues the theme of the development of quarter buildings of the city's historical planning.

Special attention is paid in the article to the problem of restoration of historical planning in the districts of the old city. The example of the "Founding Quarter" of the German city of Lübeck is used to analyze this issue. The reasons for the destruction of the historical core of the city, the modernist features of reconstruction in the post-war period are considered and analyzed. The modern project of restoration of this district with the return of historical streets, layout of buildings, their separate volumes was analyzed.

Keywords: historical planning; modern housing; historical buildings; Lübeck; planning reconstruction; harmonization.

REFERENCES

1. Rohozhnykova O.Ye. Osoblyvosti proektuvannia zhytlovykh budynkiv u zabudovi istorychnoho tsentru mista / O.Ye. Rohozhnykova, M.M. Khalimon / Arkhitekturnyi visnyk KNUBA: nauk.-vyrobn. zb. // Kyiv. nats. un-t bud-va i arkh-ry; vidp. red. P.M. Kulikov. - Kyiv: KNUBA, 2019. - Vyp. 17-18. - S. 496 - 501. - Bibliohr.: 7 nazv. {in Ukrainian}
2. Karta budivel Niderlandiv z rokamy yikh budivnytstva. URL: <https://code.waag.org/buildings/#52.3682,4.8901,13> (data zvernennia: 19.04.2023) {in Ukrainian}
3. Iliyanenko Yu.A., Pantelieieva O.A., Sydorenko S.I.: «Suchasna arkhitektura v istorychnii zabudovi» URL: <http://apriori-journal.ru/seria2/1-2017/Iliyanenko-Panteleeva-Sidorenko.pdf> (data zvernennia: 19.04.2023) {in Ukrainian}
4. Klaus Brendle, Umbruch oder im Kontext? Über die Moderne Architektur beim Wiederaufbau in Lübeck. (Contextualism or Rupture? Modernism

in the Post-War Reconstruction of Lübeck), 2003, Lübeckische Blätter Nr.13/14/15 {in Germany}

5. Brendle, K.. Stadtgestaltung. Einführung - Inhalte - Beispiele. / Urban Design (Introduction-Contents-Examples). Einführung Städtebau. Arbeitsmaterialien. 1990, 165–179 p-p. {in Germany}

6. Knauer, Birgit. From Reconstruction to Urban Preservation: Negotiating Built Heritage After the Second World War. Urban Planning. 8, 2023 {in English}

7. Meggyesi, Tamás. Changes in topics and views of the town planning profession throughout the 50 years. 35, 2008. 47-52 p-p. {in English}

8. Jeffrey M. Diefendorf. In the Wake of War: The Reconstruction of German Cities after World War II. Oxford University Press 1993. 424 p. {in English}

9. Brandt, S. Stadt–Grund–Bild: Zur Reparatur der Altstadt von Salzburg nach 1945 [City–ground–image: The repair of Salzburg’s historic center after 1945]. Denkmalpflege in Bremen, 9, 2012, 303–311 p-p. {in Germany}

10. Austria. Enns, C.M. Münchens geplante Altstadt: Städtebau und Denkmalpflege ab 1944 für den Wiederaufbau—Mit einem Schwerpunkt Kreuzviertel [Munich’s planned old town: Urban planning and monument preservation from 1944 for reconstruction—With a focus on the Kreuzviertel District]. 2016 {in Germany}

11. Tiesdell, S., Oc, T. and Heath, T. Revitalizing Historic Urban Quarters. Butterworth-Architecture, 1996, London. {in English}

12. Doratli, Naciye. Revitalizing historic urban quarters: A model for determining the most relevant strategic approach. European Planning Studies - EUR PLAN STUD. 13, 2005. 749-772 p-p.. DOI: 10.1080/09654310500139558. {in English}

13. R. Shipley, M. Snyder. The role of heritage conservation districts in achieving community economic development goals. International Journal of Heritage Studies 19:3, 2013, 304-321 p-p. {in English}

14. Mehrdad Chahardowli, Hassan Sajadzadeh, Farshid Aram, Amir Mosavi. Survey of Sustainable Regeneration of Historic and Cultural Cores of Cities. Energies 13:11, 2020, 2708 p. {in English}

15. Enns A.B., Lesiter B.A., Castelli W., LUBECK, a Guide to the Architecture and Art Treasures of the Hanseatic Town, with 76 Plates; English Edition, Hansisches Verlagskontor H. Scheffler, Lubeck, 1981 {in English}

16. Taraszkiewicz, A. & Grębowski, Karol & Taraszkiewicz, Karolina & Przewłócki, Jarosław. Contemporary Architectural Design in the Context of Historic Remains: The Case of the Old City of Gdańsk. Heritage & Society. 2020 14. 1-19 p-p.. DOI:10.1080/2159032X.2021.2016051. {in English}